

מסכת בבא בתרא – שבוע מספר 7

הלימוד השבועי: חלוקת נטל – על מיסים ופטור מגיוס

שלום,

השבוע נרחיב את העיסוק בשכנות לשותפות ציבורית כללית. נדון בשאלות העומדות בלב החבירות הקרובות, ומעצבות את פני החברה והיחסים בתוכה. מהי מדיניות חלוקת מיסים נכונה? האם תלמידי חכמים פטורים מגיוס? האם שוויון בנטל הוא שאיפה רצויה ומה נקרא שוויון?

שבוע טוב

הלימוד השבועי

המשנה דף ז עמוד ב 'כופין אותו לבנות...' - ח עמוד א 'בשביל עמי הארץ'

תוכן הדף

- המשנה
- סוגית הגמרא – בית שער
- חלוקת מיסי בטחון
- חיוב תלמידי חכמים במס
- רבי פתח אוצרות- על חכמים ועמי ארצות

המשנה

- מה תפקידו של בית השער ע"פ המשנה שלנו? האם יתכנו לו תפקידים נוספים? האם הוא משרת את בני החצר או הרבים מבחוץ?
- מה הרכיב החסר בשעתו של רשב"ג? – נסו להשלימו מסברה.
- דומה כי לרשב"ג יש מחלוקת עקרונית עם חכמים ביחס להלכה – באיזו שאלה עקרונית נחלקו?
  - משנה מסכת ביצה פרק ג משנה א

[*] אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות אבל צדין חיה ועוף מן הביברין ונותנין לפניהם מזונות רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר:

- משנה מסכת שביעית פרק ד משנה י

[*] מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית ב"ש אומרים כל האילן משיוציא ב"ה אומרים החרובין משישלשלו והגפנים משיגרעו והזיתים משינצו ושאר כל אילן משיוציא וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו כמה יהא בזית ולא יקוצנו רובע רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הזית:

- משנה מסכת בבא בתרא פרק ו משנה ח

[*] המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכן המקבל מחבירו לעשות לו קבר עושה תוכה של מערה ארבע אמות על שש ופותח לתוכה שמונה כוכין שלש מכאן ושלוש משתים מכנגדן וכוכין

י"ז טבת תשע"ג

אורכן ארבע אמות ורומן שבעה ורחבן ששה רבי שמעון אומר עושה תוכה של מערה שש אמות על שמנה ופוחת לתוכה שלשה עשר כוך ארבעה מכאן וארבעה מכאן ושלושה מכנגדן ואחד מימין הפתח ואחד מן השמאל ועושה חצר על פי המערה שש על שש כמלא המטה וקובריה ופוחת לתוכה שתי מערות אחת מכאן ואחת מכאן רבי שמעון אומר ארבע לארבע רוחותיה רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הסלע:

סוגית הגמרא – בית שער

- מה המגמה הכללית של הסוגיה? האם יש ציר התפתחותי שהסוגיה משוכת אליו באפשרויות השונות שהיא מציגה ('אי בעית אימא')
- ניתן לראות בסוגית בית שער סוגית פתיחה לכל הדפים הבאים? כיצד? בדקו את עצמכם בשבועות הקרובים לאורך הלימוד
- הרחבה – ראו תוספות ד"ה 'ואי בעית אימא' – מהן שתי הגרסאות שהוא מביא מה יתרונה וחסרונו של כל אחת.

חלוקת מיסי בטחון

- מהם הקריטריונים השונים שניתנים בסוגיה לאופן ההשתתפות בעלות החומה?
- מה היחס בניהם – האם הם סותרים או משלימים?
  - ראו תוספות ד"ה 'לפי קירוב בתים' – האם פרשנותו הכרחית בסוגיה? מה ההגיון שעומד מאחוריה?
  - חישובו מי גר ליד החומה, עניים או עשירים?
- האם חיוב העשירים יותר הוא בדין או בחסד לומר הוא מעין "סיבסוד" שהם נותנים לעניים או שם באמת חייבים יותר? ראו את דברי ערוך השולחן

ערוך השולחן, חושן משפט סימן קס"ג, סעיף ו'
 כשגובים מאנשי העיר לבנות חומה סביב לעיר, גובין לפי קירוב הבתים אל החומה, וכל הסמוך לחומה

הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין, רבה של
 נבהרדק, בשנים תרמ"ד-תרס"ח (1884 - 1908)

נותן יותר. דעיקרו הוא מפני הליסטים, וצריכים יותר שמירה מהפנימיים. ויש אומרים שגובין לפי הממון, דעיקר כוונת הליסטים הוא על הממון. אמנם לא לפי הממון לבד גובין, דוודאי העשיר הקרוב הוא יותר בסכנה מהעשיר הרחוק, והעשיר הרחוק הוא יותר בסכנה מהעני הקרוב. ולכן אחר שחלקו לפי הממון, מחשבין גם כן איזה בית קרוב לחומה יותר. כיצד? שני בתים השוים בקירוב זה כזה, ויש בהם ממון בשוה – נותנים בשוה. ואם אחד קרוב ואחד רחוק – נותן הקרוב יותר ... וכל זה כששלוש בארץ ויש אימת מלכות, דהחומה אינה אלא מפני ליסטים, ולכן הקרובים הם יותר בסכנה. אבל בזמן מלחמה לא איכפת לך בקירוב בתים כלל, דכשהשונא יגבר יכנסו בכל העיר וישללוה, וגובין רק לפי הממון. ואם באים על עסקי נפשות, גובין החצי לפי הנפשות והחצי לפי ממון. ובשבח ממון גובין רק ממעות ומטלטלים, דבבתים וקרקות לא שייך ביזה ושלל. ואם יש לחוש לגזילות בתים וקרקות ושריפות ונתיצות בתים – גובין לפי כל הנכסים. וכל זה היה בימים קדמונים, אבל עכשיו גם בימי המלחמה שומרים המלכים את התושבים שלא יאונה להם כל רע, וכל שכן בזמן שלום.

חיוב תלמידי חכמים במס

- מה מיוחד בסגנון הדיו ההלכתי בנושא? מהם המקורות העומדים לדיון? מה זה מלמד על העיסוק בנושא?
- לפטור חכמים ממיסי ביטחון מובאים מספר פסוקים כמקור. פתחו את הפסוקים ואת הקשרם – מה זה משנה מהיכן לומדים זאת?
  - מדוע פוטרם תלמידי חכמים? האם מחוסר רצון לבטל תורה?
- האם הדיון בגמרא רלוונטי שלא לת גיוס חכמים וחק טל – מה דומה ומה שונה?
- מה זה משנה אם טוען כשפרע בזמנו או לפני זמנו?
- האם זה משנה מתי המלווה תבע את חובו? ראו תוספות ה עמוד א ד"ה 'ובא בזמנו' – השוו את נוסחתם לנוסח הדפוס שלפינו.

רבי פתח אוצרות – יחסי חכמים ועמי ארצות

- מה מבקש הסיפור ללמדנו? מה תפקידו בסוגיה?
  - לכאורה, רבי מצטייר כדמות בעיתית. נסו להציג את תפיסת עולמו? מה פירוש פתיחת האוצרות?
  - מה הסיפור מלמדנו על עולם התורה? על החברה?
  - מיהו עם הארץ? ראו: (יש גמרות שטיינזלץ בספריה מתחת לתנאים)
    - תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מז עמוד ב
- תנו רבנן: איזהו עם הארץ? כל שאינו קורא קריאת שמע ערבית ושחרית, דברי רבי אליעזר, רבי יהושע אומר: כל שאינו מניח תפילין, בן עזאי אומר: כל שאין לו ציצית בבגדו, רבי נתן אומר: כל שאין מזוזה על פתחו, רבי נתן בר יוסף אומר: כל שיש לו בנים ואינו מגדלם לתלמוד תורה, אחרים אומרים: אפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ. אמר רב הונא: הלכה כאחרים. רמי בר חמא לא אזמין עליה דרב מנשיא בר תחליפא דתני ספרא וספרי והלכתא. כי נח נפשיה דרמי בר חמא, אמר רבא: לא נח נפשיה דרמי בר חמא אלא דלא אזמין ארב מנשיא בר תחליפא. והתניא, אחרים אומרים: אפילו קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ! - שאני רב מנשיא בר תחליפא דמשמע להו לרבנן, ורמי בר חמא הוא דלא דק אבתריה. לישנא אחרינא: דשמע שמעתתא מפומייהו דרבנן וגריס להו - כצורבא מרבנן דמי.
- הסתיגותו של רבי מלתת פת לעם הארץ היא חלק מתפיסת עולם רחבה של חכמים – ראו:
    - תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מט עמוד ב
- תנו רבנן: לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם. לא מצא בת תלמיד חכם - ישא בת גדולי הדור. לא מצא בת גדולי הדור - ישא בת ראשי כנסיות, לא מצא בת ראשי כנסיות - ישא בת גבאי צדקה. לא מצא בת גבאי צדקה - ישא בת מלמדי תינוקות. ולא ישא בת עמי הארץ, מפני שהן שקץ, ונשותיהן שרץ, ועל בנותיהן הוא אומר אארור שכב עם כל בהמה. תניא, רבי אומר: עם הארץ אסור לאכול בשר (בהמה) שנאמר בזאת תורת הבהמה והעוף כל העוסק בתורה - מותר לאכול בשר בהמה ועוף, וכל שאינו עוסק בתורה - אסור לאכול בשר בהמה ועוף. אמר רבי אלעזר: עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת. אמרו לו תלמידי רבי, אמור לשוחטו! - אמר להן: זה - טעון ברכה, וזה - אינו טעון ברכה. אמר רבי אלעזר: עם הארץ אסור להתלוות עמו בדרך, שנאמר גכי הוא חייך וארך ימך, על חייו לא חס - על חיי חבירו לא כל שכן. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: עם הארץ מותר לקורעו כדג.

י"ז טבת תשע"ג

אמר רבי שמואל בר יצחק: ומגבו. תניא, אמר רבי עקיבא: כשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור. אמרו לו תלמידיו: רבי, אמור ככלב! - אמר להן: זה - נושך ושובר עצם, וזה - נושך ואינו שובר עצם. תניא, היה רבי מאיר אומר: כל המשיא בתו לעם הארץ - כאילו כופתה ומניחה לפני ארי. מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים - אף עם הארץ מכה ובוטל ואין לו בושת פנים. תניא, רבי אליעזר אומר: אילמלא אנו צריכים להם למשא ומתן - היו הורגין אותנו. תנא רבי חייא: כל העוסק בתורה לפני עם הארץ - כאילו בועל ארוסתו בפניו, שנאמר דתורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה. גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם, יותר משנאה ששונאין אומות העולם את ישראל, ונשותיהן יותר מהן. תנא: שנה ופירש - יותר מכולן. תנו רבנן: ששה דברים נאמרו בעמי הארץ: אין מוסרין להן עדות, ואין מקבלין ממנו עדות, ואין מגלין להן סוד, ואין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומים, ואין ממנין אותן אפוטרופוס על קופה של צדקה, ואין מתלויין עמהן בדרך. ויש אומרים: אף אין מכריזין על אבידתו. - ותנא קמא: זמנין דנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה, שנאמר היכין וצדיק ילבש.